

Van İli Merkez İlçesinde Seçilmiş Bir Grup Süt Sığırcılığı İşletmelerinin Ekonomik Açıdan Değerlendirilmesi

Tufan BAL⁽¹⁾

İbrahim YILDIRIM⁽²⁾

⁽¹⁾ Süleyman Demirel Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü Türkiye

⁽²⁾ Yüziüncü Yıl Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü 65080 Van

Özet : Bu çalışmada Van İli Merkez İlçesi Tarım İl Müdürlüğü kontrolünde süt sığırcılığı yapan, seçilmiş bir grup işletmeler ekonomik açıdan değerlendirilmiştir. Çalışmanın esas materyalini tesadüfi örnekleme yöntemi ile belirlenen 40 işletmeden toplanan orijinal nitelikli veriler oluşturmuştur. Çalışmanın sonucuna göre, incelenen işletmelerde brüt üretim değerinin yarısından fazlası (% 54, 21) süt üretim değerinden oluşmaktadır. Yem masrafları değişken masrafların 2/3 ' üne yakını (% 72,88) oluşturmaktadır. İncelenen işletmelerde işletme başına düşen brüt kâr 155 milyon TL olup işletme büyüklüğüne paralel olarak azalmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Süt Sığırcılığı, Ekonomik Analiz,

Abstract : In this study, the economic structure and yearly result of activities of some selected dairy cattle farm controlled by Agricultural Directory of Van Province were examined. The data used in the study were collected from 40 farms selected by random sampling among 254 dairy cattle farms. According to the results , more than half of gross output (% 54,21) consist of milk production return. Most important part of variable expenses account for fodder expenses. Nearly two thirds of variable expenses (% 72,88) belongs to fodder expenses. Gross margin per farm was TL 155 Million and this quantity decreased according the farm size.

Key words: Dairy Farming, Economic Analysis,

Giriş

Fert başına düşen et ve süt tüketim seviyesi, ülkelerin gelişmişlik düzeyleri ile ilgili olarak kullanılan ölçütlerden biri haline gelmiştir. Ülkemiz süt sığırcılığı bakımından sayı olarak iyi bir yerde olmasına rağmen hayvan başına süt verimi oldukça düşük düzeydedir. Süt verimindeki bu düşüklük üzerinde önemle durulmuş ve 1970'li yıllardan itibaren yurt dışından yüksek verimli kültür ırkı inekler getirilerek entansif işletmeler kurulmuştur (Yurdakul ve ark. 1987). Ancak bu ineklerin ülkemizin çeşitli bölgelerinin teknik ve ekonomik koşullarına ayak uyduramadığı durumlar olmuştur.

Bu çalışmanın başlıca amacı, yurt dışından getirilerek Van ili Merkez ilçede dağıtılan süt sığırcılığına sahip işletmelerin ekonomik açıdan değerlendirilmesidir.

Literatur Bildirileri

Van ilinde süt sığırcılığı işletmelerinin ekonomik açıdan değerlendirildiği bir çalışmaya rastlanmamıştır. Türkiye'de konu ile ilgili yapılan bazı çalışmalar aşağıdaki gibidir.

ARAS ve İZMİRLİ (1976), İzmir Merkez, Bornova ve Karşıyaka ilçelerinde 34 ihtisaslaşmış süt sığırcılığı işletmesini ekonomik açıdan değerlendirmişlerdir. İncelenen işletmelerde brüt hasılasının %54,2'si süt üretim değerinden elde edildiği belirtilmiştir.

YURDAKUL (1978), Adana merkez ilçede süt sığırcılığı faaliyet koluna yer veren 57 işletmeden elde edilen sonuçlara göre, gayri safi hasılasının % 67,17'ini süt üretim değeri oluşturmaktadır. Toplam işletme masraflarının yarısından fazlasını (% 55,6) yem masrafları oluşturmaktadır.

ERKUŞ ve ark. (1986), Eskişehir ve Burdur illerinde yaptıkları araştırmada süt sığırcılığında üretimin optimum hale getirilmesi durumunda çiftlik gelirlerinin % 33,1 oranında artabileceği belirtilmiştir.

İNAN (1986) Tekirdağ İlinde Süt Sığırcılığı İşletmelerinde Optimum İşletme Planlarının Saptanması" ile ilgili olarak yaptığı çalışmada optimum işletme planlarındaki brüt kârın mevcut

planlara göre %57,4 ila %107,8 oranında daha yüksek olduğunu saptamıştır. Böylece, kaynak kullanımının etkin olmadığı belirlenmiştir.

AYYILDIZ ve YAVUZ (1988), Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Ziraat İşletmesindeki süt inekçiliği ünitesinde inek sütü maliyetlerini hesaplamıştır. Çalışmada süt inekçiliği gelirlerinin % 89,6 'sının süt satışlarından elde edildiği ifade edilmiştir.

FİDAN (1992), Çorum ilinde sığır besiciliği yapan tarım işletmelerinin ekonomik analizi konusundaki çalışmada, kültür ırkı süt inekçiliğinde toplam masraflar yarısından fazlasının (%51,60) yem masraflarından oluştuğunu belirtmiştir.

ŞAHİN (1993), Adana iline bağlı olan Seyhan ve Yüreğir ilçelerinde bulunan Adana Tarım İl Müdürlüğü kontrolündeki süt sığırcılığı faaliyet koluna yer verilen 31 işletme ekonomik açıdan değerlendirilmiştir. Çalışmada brüt üretim değeri ile üretim faktörleri arasındaki ilişki Cobb-Douglas tipi üretim fonksiyonu kullanılarak incelemiştir .Süt sığırcılığı fââliyet koluna ait toplam gelirin yarısından fazlası (% 50,9) süt üretim değerinden elde edildiği belirtilmiştir.

SANER (1993) tarafından bir çalışmada, İzmir Yöresinde Pazara Yönelik Süt Sığırcılığı İşletmelerinin Ekonomik Açısından Bir Değerlendirmesi yapılmıştır. Çalışmanın başlıca materyalini 110 işletmeden elde edilen veriler oluşturmuştur. Araştırma sonuçlarına göre, brüt hasılanın yarısından fazlası (% 11,58) süt sığırcılığı ürünlerinden oluşmaktadır. Malzeme ve yardımcı madde masrafları toplam işletme masraflarının % 64,01'i oluşmaktadır.

BÜLBÜL ve FİDAN (1994), "Türk-Alman İşbirliği ile Uygulanan Samsun Sığırcılık Projesi İşletmelerinde İnek Sütü Maliyeti ve Üretimin Fonksiyonel Analizi" konulu çalışmalarında gayeli örnekleme ile çekilen 14 adet işletmede anket uygulamışlardır. İncelenen işletmelerde 1 kg süt maliyeti 1.072 TL ve 1 kg sütte kar marjı 248 TL olarak hesaplanmıştır.

KARKACIER (1995) tarafından yapılan bir çalışmada Tokat ili örneğinden hareket edilerek

'Kent Süt Sığırcılığı Üretim Faaliyetlerinin Ekonomik Analizi' yapılmıştır. Çalışmanın materyali 56 işletme ile yapılan anketlerle elde edilen veriler oluşturmuştur. Çalışmada yem dönüşüm oranı 100 TL 'lik yeme karşılık 211 TL olarak bulunmuştur. Sütün piyasa fiyatı 12.500 TL/kg iken sütün 1kg 'lik maliyeti 8.805 TL olarak hesaplanmıştır.

ERKUŞ ve ark. (1996), tarafından yapılan bir çalışmada Tekirdağ İli Tarım İşletmelerinde İthal ve Kültür Melezi Süt Sığırları ile Üretim Yapan İşletmelerde Süt Sığırcılığı Faaliyetlerinin Karşılaştırmalı Ekonomik Analizi yapılmıştır. Çalışmanın esas materyalini ithal damızlık süt sığırcılığın yapan 27 işletme ve kültür melezi süt sığırcılığı yapan 46 işletmeden elde edilen orijinal nitelikli veriler oluşturmuştur. Çalışmada, kültür melezi süt sığırcılığı işletmelerinde 1 kg süt maliyeti 9.924,1 TL ve ithal damızlık süt sığırcılığı işletmelerinde ise 10.929,5 TL olarak bulunmuştur.

TURAN (1997), "Çerkeş İlçesinde Süt Sığırcılığı Yapan Tarım İşletmeleri Üzerine Kooperatifleşmenin Etkileri" konulu çalışmada, Çerkeş ilçesi örneği çerçevesinde; kooperatife ortak olan ve olmayan süt sığırcılığı işletmelerini karşılaştırmalı olarak analiz ederek ekonomik yönden değerlendirmiştir. İncelenen işletmelerde 1 kg süt maliyeti, kooperatife ortak olan süt sığırcılığı işletmelerinde 19.481,70 TL ile kooperatife üye olmayanlara oranla %11,61 daha düşük belirlenmiştir.

TALİM ve ark. (1998) tarafından "Türk-Anafi Projesi Kapsamındaki Süt Sığırcılığı İşletmelerinde Produktivite ve Rantabilite" üzerine yapılan bir çalışmanın materyalini 68 işletmeden elde edilen veriler oluşturmuştur. Süte yapılan 1 TL'lik masrafa karşılık 1,2 TL 'lik getiri elde edildiği belirtilmiştir.

Materyal Metod

Materyal

Araştırmanın materyalini Van İli Merkez ilçesinde süt sığırcılığı yapan 40 işletmeden tesadüfi örnekleme yöntemi ile toplanan orijinal veriler oluşturmuştur. Ayrıca, konu ile ilgili olarak daha önce yapılan araştırma sonuçlarından ve ilgili kamu kuruluşlarının istatistikî verilerinden yararlanılmıştır. Bu işletmelere 1995 yılında Tarım

İl Müdürlüğü tarafından yurt dışından getirilen Holstein, Montofon ve Simental ırkı süt sığırları dağıtılmıştır. Anket çalışmaları 1997 yılı Mart ve Nisan aylarında yapılmıştır.

İşletme başına düşen ortalama süt ineği sayısı I. Grup işletmelerde 3, II. Grup işletmelerde 6.7 III. Grup işletmelerde 14.8 ve işletmeler ortalamasında ise 7,5'tur. İşletme başına düşen ortalama sağılan süt ineği sayısı ise I. grup işletmelerde 2.5, II. grup işletmelerde 4.5 ve III. grup işletmelerde 9.5 ve işletmeler ortalamasında ise 5.15 adettir. İşletmelerdeki hayvanlar, inek, boğa, düve, dana ve buzağıdan oluşmaktadır.

Yöntem

Araştırma alanındaki toplam 254 süt sığırcılığı yapan işletme, araştırmanın ana kitlesini oluşturmuştur. (Anonymous 1997). Ana kitleyi optimum düzeyde temsil edebilecek örnek hacminin belirlenmesinde aşağıdaki formül kullanılmıştır (Yamane, 1967; Erkuş, 1977)

$$n = \frac{N \cdot S^2}{(N-1) S_x + S^2} \quad S_x = \frac{E}{t}$$

N= Ana kitledeki işletme sayısı

S² = Varyans

S_x =Standart Hata

n =Örnek Hacmi

E =Azami Hata Payı

İşletme büyüklüğüne göre (sığır sayısı) işletmeler dört gruba ayrılmıştır. Birinci grup işletmeler (1-4 sığır), ikinci grup işletmeler (5-10 sığır) ve üçüncü grup işletmeler (11 den fazla sığıra sahip olanlar). Grupların belirlenmesinde frekans dağılımından yararlanılmıştır. Ana kitleyi temsil edebilecek örnek hacmi % 5 kabul edilebilir hata payı ile 45 işletme olarak bulunmuştur. Anket sonucunda bulunan 5 işletmenin verilerinin sağlıklı olmadığı belirlenmiştir. Böylece toplam 40 işletmenin verileri değerlendirilmiştir.

Her büyüklüğün % frekanslarına göre işletmeler, tesadüfî sayılar cetveli kullanılarak örneğe çekilmiştir. 254 işletmeden 1-4 sığıra sahip olan işletmeler ana kitlenin % 32.5'ini, 5-10 sığıra sahip olan işletmeler % 42,5'ini ve 11 den fazla sığıra sahip olan işletmeler ise ana kitlenin % 25'ini oluşturmuştur. Buna göre I. grup işletmelerden 13 işletme, II. grup işletmelerden 17 işletme ve III. grup işletmelerden ise 10 işletme örneğe

çekilmiştir. Verilerin analizinde büyük ölçüde ağırlıklı aritmetik ortalama ve yüzde hesaplarından yararlanılmıştır.

Araştırma Bulguları

Süt Sığırcılığı Faaliyet Kolunda Kullanılan Üretim Kaynakları İşletmeci

İşlenebilir toprakların marjinal sınırına geldiği günümüzde, üretim kaynaklarından en etkin şekilde yararlanma müteşebbisin işletmecilik bilgi ve becerisi ile mümkün olabilmektedir. Yani, tabiat, emek ve sermaye gibi ana üretim faktörleri yanında bir dördüncü faktör olarak müteşebbis büyük önem taşımaktadır. Bu noktadan hareketle müteşebbis; ana üretim faktörleri olan tabiat, emek ve sermayeyi kombine ve organize eden ve giriştiği faaliyetin tüm sorumluluğunu yüklenen kişi olarak tanımlanmaktadır (Erkuş ve ark.,1995).

Süt sığırcılığı faaliyet kolunda işletmeciyi işletmede süt sığırcılığının yapılmasına, kapasitenin artırılmasına, yeni tesis kurup kurulmamasına karar veren ve süt sığırcılığı faaliyetini organize eden kişi olarak görmek gerekir (Yurdakul, 1978;Şahin, 1993).

İncelenen işletmelerde işletme yöneticilerinin % 30'unun herhangi bir tahsili bulunmamaktadır. Bu oran işletme büyüklüğüne göre azalmaktadır. Nitekim I. Grup işletmelerde okuma yazma bilmeyenlerin oranı % 46,15 iken, bu oran III. grup işletmelerde bu oran % 20'dir İşletmeler ortalamasında ilk okul mezunu olanların oranı % 45 düzeyindedir.

Arazi

İncelenen işletmelerde ortalama işletme arazisi büyüklüğü 244,9 dekadır. İşletme başına düşen ortalama işletme arazisi işletme büyüklüğüne paralel olarak artmaktadır. Bu miktar III. grup işletmelerde en yüksek (435,7 dekar) ve I. grup işletmelerde ise en düşüktür (151,46 dekar). İşletmeler ortalamasında yem bitkileri ekim alanın payı sadece % 12,03 düzeyindedir.

İşgücü

İşgücü, başlıca üretim faktörlerinden bir tanesidir. Tabiattaki mevcut kaynaklar işgücü olmadan genellikle kullanılamamaktadır. Bu kaynaklardan faydalanma hatta sermayenin oluşturulabilmesi için işgücüne ihtiyaç vardır. Bu

bakımdan işgücü üretimin aktif bir unsuru sayılmaktadır (Aksöz, 1966).

İncelenen işletmelerde süt sığırcılığı faaliyet kolunda kullanılan toplam işgücü miktarı, erkek iş birimine çevrilmiştir (Oktay, 1988; Aras ve ark., 1975) . Süt sığırcılığı faaliyet kolunda kullanılan toplam işgücü 2,59 erkek iş birimidir. Bu işgücünün yarısına yakını (% 44,45) kadın işgücüne ait bulunmaktadır.

Sermaye Miktarı ve Bileşimi

Tarım işletmelerinde sermaye denildiğinde, üretime tahsis edilen bütün servet unsurları anlaşılır (Aras 1966). Ve genellikle tarımsal faaliyetin esasını oluşturan arazi sermayesi ve bunu üretken kılan işletme sermayesinden oluşur. Tarım işletmelerinin sermaye yapılarının ortaya konulmasında genellikle sermayenin fonksiyonlarına göre sınıflandırılması esas alınmaktadır (Açıl ve Demirci 1984).

İncelenen işletmelerde sermaye yapısının incelenmesinde de bu sınıflandırma esas alınmış, ancak işletmeler süt sığırcılığında ihtisaslaşmış olduğundan sermaye unsurları bu işletmelerin kendine özgü yapıları dikkate alınarak aşağıdaki şekilde incelenmiştir.

I. Aktif Sermaye

1. Çiftlik Sermayesi
  - a) Bina Sermayesi
  - b) Alet Makine Sermayesi
2. İşletme sermayesi
  - a) Hayvan sermayesi
  - b) Malzeme ve Mühimmat Sermayesi
  - c) Para sermayesi

II. Pasif Sermaye

- a) Borçlar
- b) Öz Sermaye

İncelenen işletmelerde, aktif sermaye içinde çiftlik sermayesinin oranı % 16,86 iken, işletme sermayesinin oranı % 83,14'tür. İşletmeler ortalamasında çiftlik sermayesinin tamamına yakını, (% 97,26) bina sermayesinden oluşmaktadır. İncelenen işletmelerde süt sığırcılığı faaliyet kolunda makine olarak süt sağım makinesi kullanılmaktadır. İncelenen işletmelerde bulunan traktör, mibzer, pulluk harman makinesi gibi makineler süt sığırcılığı faaliyet kolunda kullanılmadığı için makine sermayesi içinde değerlendirilmemiştir.

İşletme sermayesi toplam aktif sermayenin % 97,26'sını oluşturmaktadır. İşletmeler ortalamasında işletme başına düşen işletme sermayesi 1.444 milyon TL' dir işletme başına düşen işletme sermayesi işletme büyüklüğüne paralel olarak artmaktadır. Bu miktar I. Grup işletmelerde 568 milyon TL iken, III. Grup işletmelerde 2.971 milyon TL' ye yükselmektedir.

İşletme sermayesinin % 96,61' ini hayvan sermayesi oluşturmaktadır. Malzeme ve mühimmat sermayesinin işletme sermayesi içindeki oranı ise % 3,39 düzeyindedir. İncelenen işletmelerde para sermayesi tespit edilememiştir. İşletme başına düşen hayvan sermayesi işletmeler ortalamasında 1.396 milyon TL olup, işletmelerin büyüklüğüne paralel olarak artmaktadır. İşletme başına düşen hayvan sermayesi I. grup işletmelerde 510 milyon TL iken, bu miktar III. grup işletmelerde 2.877 milyon TL' ye çıkmaktadır. Toplam hayvan sermayesi içinde inek sermayesi % 70,08 ile birinci sırada yer almaktadır. Bunu % 11,32 ile düve sermayesi ve % 6,88 ile buzağı sermayesi izlemektedir.

Malzeme ve mühimmat sermayesi içinde, üretimde kullanılan tohum, yem, gübre, tarımsal ilaç vb. ile motor yakıtı ve yağları, kireç, kil, maya, tuz gibi çeşitli girdiler bulunur (Karagölge ve ark., 1995). Süt sığırcılığı faaliyet kolundaki malzeme ve mühimmat sermayesini, hayvanlara verilen çeşitli yemlerin değerleri oluşturmuştur. Mühimmat sermayesinin % 91,85' ini kaba yemler oluşturmaktadır.

İncelenen işletmelerde yabancı sermayeye rastlanmamıştır. Bu nedenle incelenen işletmelerin öz sermayesi, toplam pasifi oluşturmaktadır. İşletmeler ortalamasında işletme başına düşen ortalama öz sermaye 1.737 milyon TL' dir. Bu miktar işletme büyüklüğüne paralel olarak artmaktadır. İşletme başına düşen öz sermaye, I. grup işletmelerde 824 milyon TL iken, III. grup işletmelerde 1.973 milyon TL' ye çıkmaktadır. Öte yandan süt sığırcılığı başına düşen öz sermaye, işletmeler ortalamasına işletme başına 231 milyon TL'dir. Bu miktar I. grup işletmelerde 274 milyon TL ile en yüksek ve 221 milyon TL ile II. grup işletmelerde ise en düşüktür. Sağılan süt sığırcılığı başına düşen öz sermaye, işletmeler ortalamasında 337 milyon TL ' dir. Bu miktar III. grup işletmelerde 430 milyon TL ile en yüksek ve II.

grup işletmelerde ise 324 milyon TL ile en düşüktür.

İncelenen İşletmelerde Yıllık Faaliyet Sonuçları Brüt Üretim Değeri

Brüt üretim değeri, bitkisel ve hayvansal ürünlerin değerleri ile yıl içinde meydana gelen üretken (prodüktif) demirbaşlardaki değer artışlarının toplamından meydana gelmektedir (Oktay, 1988). Bu bakımdan bir üretim faaliyetinin brüt üretim değeri, bu üretim şubesinde tarımsal faaliyet sonucu elde edilen ve bir pazar değeri bulunan ürün miktarlarının, birim fiyatları ile çarpılması sonucu bulunan değere, söz konusu üretim faaliyetinde bitki veya hayvan

sermayesindeki yıllık prodüktif artışların ilavesi ile bulunur (Erkuş ve ark., 1995).

İncelenen süt sığırcılığı faaliyet kolunda brüt üretim değeri ; süt üretim değeri, prodüktif demirbaş kıymet artışı ve gübre üretim değerinden oluşmaktadır

İşletmeler ortalamasında işletme başına düşen brüt üretim değeri 463 milyon TL olup işletme büyüklüğüne paralel olarak artmaktadır. Brüt üretim değeri I. Grup işletmelerde 355 milyon TL iken, bu miktar III. Grup işletmelerde 723 milyon TL' ye yükselmektedir. Brüt üretim değerinin yarısından fazlası (% 54,21) süt üretim değerinden elde edilmektedir. Bu oran I. Grup işletmelerde %60, 56'ya çıkmaktadır.

Çizelge 1. İncelenen İşletmelerin Süt Sığırcılığı Üretim Kolu Brüt Üretim Değeri

	İşletme Grupları							
	I. Grup		II. Grup		II. Grup		Ortalama	
Brüt Üretim Değeri Unsurları	Milyon TL	%	Milyon TL	%	Milyon TL	%	Milyon TL	%
Süt Üretim Değeri	215	60,56	219	56,01	353	48,49	251	54,21
Demirbaşta Prodüktif Artışlar	105	29,58	94	24,04	215	29,53	128	27,65
Gübre Üretim Değeri	35	9,86	78	19,95	160	21,98	84	18,14
Brüt Üretim Değeri	355	100,00	391	100,00	100,00	100,00	463	100,00

Değişken Masraflar

Değişken masraflar üretim hacmine bağlı olarak değişen (artıp azalan) masraflardır (Yıldırım 1998). Süt sığırcılığı üretim kolundaki işletme başına düşen değişken masraflar Çizelge 2'de verilmiştir. İncelenen işletmelerde işletmeler ortalamasında değişken masraflar içinde en büyük payı % 73,22 ile yem masrafları almaktadır. Bunu % 17,56 ile döner sermaye faizi ve % 5.92 ile sağlık masrafları izlemektedir. İşletme büyüklüğü arttıkça sağlık masraflarının arttığı görülmektedir

Brüt Kâr

Brüt Kâr Brüt üretim değerinden değişken masrafların çıkarılması ile bulunmuştur. Çizelge

3'te Brüt kar ve bazı başarı ölçütleri birimine düşen brüt kâr verilmiştir.

İncelenen işletmelerde, işletme başına düşen ortalama brüt kâr 155 milyon TL'dir. İşletme başına düşen brüt kâr, işletme büyüklüğüne paralel olarak artmaktadır. 100 TL' lik değişken masrafa düşen 150,32 TL dir. Bu miktar II. grup işletmelerde 198,47 TL ile en yüksek ve 124,56 TL ile I. grup işletmelerde en düşük düzeyde bulunmaktadır. Süt sığırcılığı başına düşen brüt kâr, işletmeler ortalamasında 62 milyon TL' dir. Bu miktar işletme büyüklüğüne paralel olarak azalmaktadır. I. grup işletmelerde süt sığırcılığı başına düşen brüt kâr 118 milyon TL ile en yüksek ve III. grup işletmelerde ise 49 milyon TL ile en düşük düzeydedir.

Çizelge 2: İncelenen İşletmelerde Süt Sığırcılığı Faaliyet Kolunda Değişken masraflar

	İşletme Grupları			
	I. Grup	II Grup	III. Grup	Ortalama
Yem Masrafları	77,32	71,46	70,88	73,22
Sağlık Masrafları	2,65	6,22	9,63	5,92
Aşım Masrafları	0,43	1,60	0,19	0,87
Elektrik Masrafları	1,51	2,43	1,23	1,83
Pazarlama Masrafları	0,81	0,59	0,38	0,60
Döner Sermaye Faizi*	17,28	17,70	17,69	17,56
Toplam Değişken Masraflar	100,00	100,00	100,00	100,00
Toplam Değişken Masraflar(Milyon TL)	285	198	525	308

Çizelge 3: İncelenen İşletmelerde Süt Sığırcılığı Faaliyet Kolunda Brüt Kâr ve Bazı Ölçütlere Düşen Miktarı

	İşletme grupları			
	I. Grup	II Grup	III. Grup	Ortalama
Brüt Üretim Değeri (Milyon TL)	355	391	728	463
Değişken Masraflar (Milyon TL)	285	198	525	308
İşletme Başına Brüt Kâr (Milyon TL)	70	193	203	155
100 TL' lik değişken Masrafa Düşen Brüt Kâr (TL)	124,56	198,47	138,66	150,32
Süt Sığırı Başına Düşen Brüt Kâr (Milyon TL)	118	58	49	62
Sağılan Süt sığırı Başına Düşen Brüt Kâr (Milyon TL)	142	87	77	89

Sağılan süt sığırı başına düşen brüt kâr, işletmeler ortalamasında 89 milyon TL dir. Süt sığırı başına düşen brüt kâr da işletme büyüklüğüne paralel olarak azalmaktadır

Sonuç ve Öneriler

İncelenen işletmelerde süt sığırcılığında kullanılan işgücünün tamamına yakını (% 97,15) aile işgücünden sağlanmaktadır. Süt sığırcılığında kullanılan işgücü ortalaması 2.59 erkek iş birimidir. İncelenen işletmelerde aile reislerinin % 32 'si herhangi bir tahsile sahip değildir. Aile reislerinin % 45' i ilkokul mezunudur.

İncelenen işletmelerde süt sığırcılığı faaliyet kolunda aktif sermaye içinde çiftlik sermayesinin oranı %16,86' ve işletme sermayesinin payı ise %83,14' tür. İşletme sermayesinin tamamına yakını (% 96,61) ise hayvan sermayesi oluşturmaktadır. Hayvan sermayesinin tek başına aktif sermaye içerisindeki payı ise % 80,32 ' dir.

İncelenen işletmelerde süt sığırcılığı faaliyet kolundan elde edilen brüt üretim değerinin yarısından fazlası (% 54,21) süt üretim değerinden elde edilmektedir. Değişken masrafların 2/3 'üne yakını (% 72,88) yem masraflarından oluşmaktadır. 100 TL' lik değişken masrafa düşen brüt kâr 155,32 TL, süt sığırı başına ve sağılan süt sığırı başına düşen brüt kâr ise sırasıyla 62 milyon TL ve 89 milyon TL' dir.

İncelenen işletmelerde işletme yöneticilerinin % 30 'unun herhangi bir tahsilinin bulunmadığı % 45,2' sinin ise ilkokul mezunu olduğu tespit edilmiştir. Oysa tarımsal üretim düzeyi ve verimlilik ile eğitim arasında doğru orantılı bir ilişkinin olduğu bilinmektedir.

Değişken masrafların 2/3 'üne yakın kısmını (% 72,88) yem masrafları oluşturmasına rağmen , yem bitkileri ekim alanının toplam ekim alanı içindeki payı sadece % 12,03 düzeyindedir. Bu alanın % 25-30' lar düzeyine çıkarılması doğru olacaktır.

Yurtdışından ithal edilerek köylülere dağıtılan süt sığırlarının dağıtım aşamasında rasyonel ve bilimsel kriterlere uyulmadığı görülmektedir. Getirilen süt sığırlarından işletme başına optimum olarak 10 tane hayvan dağıtılması gerekirken, 2-3 adet dağıtıldığı tespit edilmiştir. Köylülere dağıtılan kültür ırkı hayvanlar için yeni ahırlar yapılması gerekirken, gördüğümüz ahırlarda yerli hayvanlarla ithal hayvanların aynı ve hijyenik olmayan ortamlarda kaldıkları tespit edilmiştir. Ayrıca kendilerine hayvan dağıtılan işletme yöneticileri hayvanlar dağıtıldıktan sonra teknik bilgi, donanım , işletme sermayesi ve hayvan sağlığı bakımından yetkililer tarafından kendilerine yeterli ilgi gösterilmediğini belirtmişlerdir

İncelenen işletmeler elde ettikleri sütün pazarlamasında ciddi sıkıntılar çektiği belirlenmiştir. Ana yola yakın yerleşim yerlerindeki köylere süt toplamak için Van-Süt, Üniversite Süt Fabrikası ve bazı marketler tarafından süt toplanılmaktadır. Oysa yola uzak köylerdeki çiftçiler ürettikleri sütü zamanında satamamakta oldukları tespit edilmiştir. Söz konusu köylerden sütün zamanında toplanabilmesi için bu köylerdeki sütün yola daha yakın bir veya birkaç köyde toplanabilmesi için gerekli önlemlerin alınması önem kazanmaktadır.

İncelenen işletmelerde çiftçilerin düzenli kayıt tutmadıkları veya hiç kayıt tutmadıkları tespit edilmiştir. Bu nedenle ithal edilerek köylülere dağıtılan hayvanların zaman içinde verimlerinde meydana gelen değişimler konusunda sağlıklı verilere ulaşamamaktadır. Anket yapılan işletmelerde, köylülerin ithal hayvanlara yerlilerden daha dikkatli baktıkları tespit edilmekle birlikte, yine de hayvanlarda şap hastalığı görülmektedir.

Kaynaklar

- Açıl, A.F.,Demirci, R., 1984. Tarım Ekonomisi Dersleri . Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları , No:880. Ankara
- Aksöz, 1966, Doğu Anadolu'da Zirai İstihsal Faktörleri Arasındaki İlişkiler, Doğu Anadolu'yu Kalkındırma Semineri Tebliği,

Türkiye Ticaret ve Sanayi Odaları Birliği, Ankara.

- Aras A., Çakır C., 1975. Gediz Sulama Projesine Giren Tarım İşletmelerinin Ekonomik Etüdü. E.Ü. Ziraat Fakültesi Yayınları No. 211.İzmir.
- Aras, A., İzmirli, R., 1976. İzmir Şehir Yöresinde Ahır Sütçülüğü Yapan İhtisaslaşmış Süt İşletmelerinden Seçilen Bir Grubun Ekonomik Yönden İncelenmesi ve Üretim Maliyeti. Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları. Yayın No: 279. Bornova-İzmir.
- Ayyıldız, T., Yavuz, F., 1988. Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Ziraat İşletmesindeki İnek Sütü Maliyetleri. Doğa Tarım ve Ormancılık Dergisi. Cilt:12, Sayı:3, TÜBİTAK, Ankara.
- Binici T., Akdemir. Ş, 1993. Aşağı Seyhan Ovasında Süt Sığırcılığına Yer Verilen İşletmelerde Yem Giderlerinin Minimasyonu. Ç.Ü.Z.F. Dergisi. Cilt 8, Sayı 1.
- Bülbül, M., 1973, Adana Ovası Tarım İşletmelerinin Ekonomik Yapısı, Finansman ve Kredi Sorunları. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Basın Yayın ve HALKLA İlişkiler Daireler Başkanlığı, Ankara.
- Bülbül, M., Fidan, H., 1994. Türk-Alman İşbirliği ile Uygulanan Samsun Sığırcılık Projesi İşletmelerinde İnek Sütü Maliyeti ve Üretim Fonksiyonel Analizi. Kooperatifçilik Dergisi. Sayı:105. Ankara.
- Erkuş, A., Demirci, R., 1985. Tarımsal İşletmecilik Ve Planlama. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları, No : 944. Ankara.
- Erkuş, A., Demirci, R., Özçelik, A., Çetin, B., 1986. Eskişehir ve Burdur İlleri Sığırcılık İşletmelerinde Verimlilik İle Optimum Üretim ve Yatırım Hacminin Tespiti. Doğa, Veterinerlik ve Hayvancılık. 1986. 11:2, s.133-142.
- Erkuş,A.,Bülbül, M.,Kıral,T.,Açıl,A.F Ve Demirci,R.1995. Tarım Ekonomisi Kitabı. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Geliştirme Ve Destekleme Vakfı Yayınları. Say. 132. Ankara.
- Erkuş, A., Turan, A., Eliçin, A., Tanrıvermiş, H., Özçelik, A., Gündoğmuş, E., 1996. Tekirdağ İli Tarım İşletmelerinde İthal ve Kültür Melezi Süt Sığırları ile Üretim Yapan İşletmelerde Süt Sığırcılığı Faaliyetlerinin Karşılaştırmalı Ekonomik Analizi. Türk Ziraat Yüksek Mühendisleri Birliği ve Vakfı Yayınları. No:14.Ankara

- Fidan 1992. Çorum İlinde Sığır Yetiştiriciliği Yapan Tarım İşletmelerinin Ekonomik Analizi ve Hayvansal Ürünlerin Maliyet Unsurlarının Araştırılması, A.Ü. Fen Bilimleri Ens. Yüksek Lisans Tezi (yayınlanmamış), Ankara.
- İnan, H., 1986. Tekirdağ İli Süt Sığırıcılığı İşletmelerinde Optimum İşletme Planlarının Saptanması Üzerine Bir Araştırma. Trakya
- İnan İ, H., 1989. Tekirdağ İli Süt Sığırıcılığı İşletmelerinde Optimum İşletme Planlarının Saptanması Üzerine Bir Araştırma, Doğa, Veterinerlik ve Hayvancılık dergisi, 13 (3)
- Karkacier, O., 1995. Kent Süt Sığırıcılığı Üretim Fââliyetlerinin Ekonomik Analizi (Tokat İli Örneği), Gaziosmanpaşa Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, Cilt 12, Sayı 1, s. 35.
- Karagölge,C.,Kızıloğlu,S. Ve Yavuz, O. 1995. Tarım Ekonomisi, Temel İlkeler. A.Ü.Z.F Yayınları No: 73. Erzurum.
- Kıral, T. 1993. Ankara İlinde T.Ş. Fabrikaları A.Ş. Besi Bölge Şefliği Tarafından Desteklenen Sığır Besiciliği İşletmelerinin Ekonomik Analizi. A.Ü. Ziraat Fakültesi Yayınları: 1289, Bilimsel Araştırma Ve İncelemeler : 715, S.1-73, Ankara
- Oktay, E. 1988. Tarım İşletmeciliği, E.Ü.Z.F. Tarım Ekonomisi Ders Notları (Teksir), S.47, Bornova-İzmir.
- Saner, G. 1993. Ege Üniversitesi , Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, (Basılmamış Doktora Tezi). Bornova-İzmir.
- Şahin, K. 1993. Adana İli Seyhan ve Yüreğir İlçelerinde Süt Sığırıcılığı Yapan İşletmelerde Kaynak Kullanımı Ve Verimlilik. Ç.Ü. Fen. Bil. Ens. Yüksek Lisans Tezi. Tez No: 644 (Basılmamış), Adana.
- Talim,M., Türkiye Tarımında Sermaye ve Kredi Durumu, Türkiye Tarımında Sermaye ve Kredi Sorunları Paneli, Türk Ziraat Yüksek Mühendisleri Birliği 34. Genel Kurul Tebliği.
- Talim, M., Saner, G., Karahan, Ö., Engindeniz, S. 1998, Türk Anafi Projesi Kapsamındaki Süt Sığırıcılığı İşletmelerinde Produktivite ve Rantabilite Üzerine Bir Araştırma, 1994 ZRF/013 nolu E.Ü. Rektörlüğü Araştırma Fonu Projesi. Bornova-İzmir.
- Turan, A., 1997. Çerkeş İlçesinde Süt Sığırıcılığı Yapan Tarım İşletmeleri Üzerine Kooperatifleşmenin Etkileri. Türk Kooperatifçilik Eğitim Vakfı Yayınları. No:5. Ankara.
- Yamane, T., 1967. Elementary sampling Teory, Printice -Hall Inc. Englewood Cliffs N.T.
- Yavuz, O., 1992. Erzurum Merkez İlçede Alternatif Finansman Kaynakları İle Sığır Besiciliği Yapan İşletmelerin Doğrusal Programlama Yöntemi İle Ekonomik analizi., Tarım Ekonomisi Dergisi, Cilt 1, sayı 1
- Yıldırım I., 1988. Genel Ekonomi. Yüzcüncü yıl Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları No. 19. Van
- Yurdakul , O., 1978. Adana Merkez İlçesi Tarım İşletmelerinde Süt Sığırıcılığının Ekonomik Yapısı ve İlçede Süt Pazarlaması İle Tüketimi (Basılmamış Doktora Tezi) Adana.
- Yurdakul , O., Akdemir , Ş., Yeniçeri , C., 1987. Aşağı Seyhan Ovasında Süt Sığırıcılığının Yapısal Değişimi. Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi . Cilt 4, Sayı 5. Ekim-1989 S. 38-48. Adana .
- Zoral, K.Y., 1973. Erzincan Ve Erzurum İllerinde Yapılan Ahır Besiciliğinin Ekonomik Analizi. Atatürk Üniversitesi Yayınları, No:304. Ankara.